

RETTEENS DOM (Første Afdeling)

12. januar 1995 *

I sag T-102/92,

Viho Europe BV, Maastricht (Nederlandene), ved advokat Werner Kleinmann, Stuttgart, og med valgt adresse i Luxembourg hos advokaterne Dupong et Associés, 14A, rue des Bains,

sagsøger,

mod

Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber ved Bernd Langeheine og Berend-Jan Drijber, Kommissionens Juridiske Tjeneste, som befuldmægtigede, bistået af advokat H. J. Freund, Frankfurt am Main, og med valgt adresse i Luxembourg hos Georgios Kremlis, Kommissionens Juridiske Tjeneste, Wagner-Centret, Kirchberg,

sagsøgt,

støttet af

* Processprog: tysk.

Parker Pen Ltd, Newhaven (Det Forenede Kongerige), ved advokat Carla Hamburger, Amsterdam, og med valgt adresse i Luxembourg hos advokat Marc Loesch, 11, rue Goethe,

intervenient,

angående en påstand om annullation af Kommissionens beslutning af 30. september 1992, hvorved Kommissionen afviste den klage, Viho Europe BV havde indgivet med det formål at få fastslået, at Parker Pen Ltd og dets datterselskaber har overtrådt EØF-traktatens artikel 85, stk. 1 (IV/32.725 — Viho/Parker Pen II),

har

DE EUROPÆISKE FÆLLESSKABERS RET I FØRSTE INSTANS
(Første Afdeling)

sammensat af afdelingsformanden, R. Schintgen, og dommerne R. García-Valdecasas, H. Kirschner, B. Vesterdorf og C.W. Bellamy,

justitssekretær: H. Jung,

på grundlag af den skriftlige forhandling og efter mundtlig forhandling den 3. maj 1994,

afsagt følgende

Dom

Faktiske omstændigheder og retsforhandlinger

- 1 Sagsøgeren, det nederlandske selskab Viho Europe BV (herefter benævnt »Viho«), driver virksomhed med engrosforhandling af kontorudstyr og importerer og eksporterer sådant udstyr.
- 2 API SpA (herefter benævnt »API«), der er et italiensk selskab, handler med kontorudstyr og har først og fremmest sit forhandlernet i Italien. Det har fra 1949 i Italien været forhandler af de af Parker Pen Ltd producerede varer.
- 3 Herlitz AG (herefter benævnt »Herlitz«), der er et tysk selskab, producerer et bredt udvalg af kontorartikler og dermed forbundne varer og forhandler også andre producenters varer, herunder varer, der er produceret af Parker Pen Ltd.
- 4 Parker Pen Ltd (herefter benævnt »Parker«), der er et engelsk selskab, producerer et omfattende sortiment af skriveredskaber og andre tilsvarende varer, som selskabet sælger overalt i Europa gennem datterselskaber eller uafhængige forhandlere. Salget og markedsføringen af Parker-produkter gennem datterselskaberne såvel som datterselskabernes personalepolitik kontrolleres af en områdegruppe bestående af tre direktører, nemlig en områdedirektør, en finansdirektør og en marketingdirektør. Områdedirektøren er medlem af moderselskabets bestyrelse.
- 5 Den 19. maj 1988 indgav Viho efter forgæves at have forsøgt at komme i forretningsforbindelse med Parker og få leveret Parker-produkter på vilkår, der svarede

til de vilkår, Parker's datterselskaber og uafhængige forhandlere havde opnået, en klage i henhold til artikel 3 i Rådets forordning nr. 17 af 6. februar 1962, første forordning om anvendelse af bestemmelserne i traktatens artikel 85 og 86 (EFT 1959-1962, s. 81, herefter benævnt »forordning nr. 17«), hvori selskabet klagede over, at Parker forbød sine forhandlere at eksportere dette selskabs varer, opdelte det fælles marked i markeder svarende til de nationale markeder i medlemsstaterne og på disse nationale markeder opretholdt kunstigt høje priser på Parker-produkter.

6 I anledning af denne klage indledte Kommissionen en administrativ procedure med det formål at undersøge aftalerne mellem Parker og dette selskabs uafhængige forhandlere.

7 Den 22. maj 1991 indgav Viho endnu en klage over Parker, der blev registreret i Kommissionen den 29. maj 1991, og hvori selskabet gjorde gældende, at den salgs politik, som Parker havde iværksat, og som gik ud på at forpligte datterselskaberne til kun at forhandle Parker-produkter inden for de områder, der var blevet tildelt dem, udgjorde en overtrædelse af artikel 85, stk. 1, i EØF-traktaten (nu EF-traktaten, herefter benævnt »traktaten«).

8 Efter at Parker den 16. april og den 31. maj 1991, inden for rammerne af undersøgelsen af aftalerne mellem Parker og selskabets uafhængige forhandlere, havde fremsat sine bemærkninger som svar på den meddelelse af klagepunkter, som Kommissionen havde tilstillet selskabet den 21. januar 1991, blev der i Bruxelles den 4. juni 1991 afholdt en høring, hvori deltog repræsentanter for Viho, API, Herlitz og Parker.

9 I de supplerende bemærkninger, som Parker efter anmodning fra Kommissionen fremskom med den 21. juni 1991, erkendte selskabet, at lokale handlendes forespørgsler vedrørende levering af varer henvises til Parker's datterselskaber i de pågældende områder, der er de rette til at tage sig af sådanne forespørgsler. Således henvistes det nederlandske selskab Viho, der havde anmodet om at få leveret varer fra Parker's tyske datterselskab, af dette til Parker's nederlandske datterselskab, som det påhviler at levere de ønskede varer.

- 10 Den 5. marts 1992 meddelte Kommissionen i medfør af artikel 6 i Kommissionens forordning nr. 99/63/EØF af 25. juli 1963 om udtalelser i henhold til artikel 19, stk. 1 og 2, i Rådets forordning nr. 17 (EFT 1963-1964, s. 42), at den agtede at afvise klagen af 22. maj 1991 med den begrundelse, at Parker's datterselskaber er absolut afhængige af Parker Pen UK og ikke har nogen reel selvstændighed. Kommissionen udtalte, at det af Parker etablerede salgssystem efter dens opfattelse holdt sig inden for de grænser, der ifølge Domstolens praksis udelukker en anvendelse af traktatens artikel 85, stk. 1, hvorfor der ikke fandtes grundlag for at fastslå, at dette salgssystem gik videre end nødvendigt for en normal opgavefordeling inden for en koncern. Den oplyste desuden, at der for eventuelt at nå til det modsatte resultat forinden måtte gennemføres nye undersøgelser og indhentes yderligere oplysninger.
- 11 Viho bestred i sine bemærkninger til Kommissionen af 6. april 1992, at der med den af Parker-koncernen gennemførte henvisningspolitik kunne foreligge en rent intern foranstaltning i det omfang, tredjemand dermed afskæres fra frit og efter ønske at foretage indkøb hvor som helst på det fælles marked, samt i det omfang, tredjemand derved tvinges til udelukkende at indkøbe varer hos det lokale datterselskab på hjemstedet. Selv om intet er til hinder for, at en koncern tilrettelægger sin afsætning således, at den overlader det til et datterselskab at markedsføre dens produkter i en medlemsstat, kan den dog ikke uden at gøre sig skyldig i en misbrugslignende adfærd tvinge køberne til udelukkende at foretage indkøb hos et bestemt datterselskab.
- 12 Under henvisning til den klage, Viho havde indgivet den 19. maj 1988, vedtog Kommissionen den 15. juli 1992 beslutning 92/426/EØF om en procedure i henhold til EØF-traktatens artikel 85 (IV/32.725 — Viho/Parker Pen, EFT L 233, s. 27), hvori den på den ene side fastslog, at Parker og Herlitz havde overtrådt traktatens artikel 85, stk. 1, ved at indsætte et eksportforbud i en aftale, der var indgået mellem dem, og på den anden side pålagde Parker en bøde på 700 000 ECU og Herlitz en bøde på 40 000 ECU. De søgsmål, Herlitz og Parker anlagde henholdsvis den 16. og den 24. september 1992 til anfægtelse af denne beslutning, er blevet afgjort ved to domme afsagt af Retten den 14. juli 1994 (henholdsvis sag T-66/92 og sag T-77/92, Sml. II, s. 531 og 549), der i mellemtiden er blevet retskraftige.

Den anfægtede beslutning

- 13 Den 30. september 1992 afviste Kommissionen Viho's klage af 22. maj 1991. Kommissionen anførte i beslutningen, at det af Parker indførte integrerede salgssystem, der varetager forhandling af selskabets varer i Tyskland, Frankrig, Belgien, Spanien og Nederlandene gennem datterselskaber, som er etableret i disse lande, måtte anses for at være i overensstemmelse med de kriterier, der ifølge Domstolens praksis kan begrunde, at traktatens artikel 85, stk. 1, ikke finder anvendelse, idet »datterselskaberne og moderselskabet udgør en økonomisk enhed, inden for hvilken datterselskaberne ikke har nogen reel selvstændighed ved fastlæggelsen af deres markedspolitiske linje«, og idet »tildelingen til hver af Parker-datterselskaberne af et bestemt salgsområde ... ikke går ud over, hvad der normalt anses for nødvendigt med henblik på en rimelig opgavefordeling inden for en koncern«. Kommissionen fandt desuden, at Parker retmæssigt uden at tilsidesætte forbuddet mod karteller kunne afslå at handle med Viho til de samme priser og på de samme betingelser som dem, der var blevet givet selskabets uafhængige forhandlere.
- 14 Viho har herefter, ved stævning indgivet til Rettens Justitskontor den 30. november 1992, anlagt nærværende sag.
- 15 Sagsøgeren, der ikke havde indgivet replik før udløbet af den af Retten fastsatte frist, har ved skrivelse af 21. april 1993 anmodet om en yderligere frist til indgivelse af replik.
- 16 Retten har ved kendelse af 12. maj 1993 genåbnet den skriftlige forhandling.
- 17 Parker har ved kendelse af 16. september 1993 fået tilladelse til at intervenere til støtte for Kommissionens påstande.

- 18 Retten (Første Afdeling) har på grundlag af den refererende dommers rapport besluttet at indlede den mundtlige forhandling uden forudgående bevisoptagelse.
- 19 Parterne har i retsmødet den 3. maj 1994 afgivet mundtlige indlæg og besvaret spørgsmål fra Retten.

Parternes påstande

- 20 Sagsøgeren har nedlagt følgende påstande:

- 1) Kommissionens beslutning af 30. september 1992 annulleres.
- 2) Kommissionen tilpligtes at forbyde Parker dels at pålægge selskabets datterselskaber i de enkelte EF-medlemsstater at begrænse deres salg af Parker-produkter til deres eget område, dels at henvise forespørgsler vedrørende levering af varer og bestillinger fra kunder i andre medlemsstater til Parker-datterselskaberne i kundens hjemland.
- 3) Kommissionen tilpligtes at pålægge Parker at levere til sagsøgeren til de priser og på de vilkår, som gælder for Parker's uafhængige eneforhandlere og Parker-datterselskaberne i de enkelte medlemsstater.

- 21 Sagsøgerens repræsentant har i retsmødet påstået sagsøgte tilpligtet at afholde sagens omkostninger.

22 Sagsøgte har nedlagt følgende påstande:

- 1) Frifindelse.
- 2) Sagsøgeren tilpligtes at afholde sagens omkostninger.

23 Intervenienten, Parker, har nedlagt følgende påstande:

- 1) Sagen afvises, subsidiært frifindes sagsøgte.
- 2) Sagsøgeren tilpligtes at afholde de med interventionen forbundne omkostninger.

Formaliteten

Sammenfatning af parternes argumentation

24 Sagsøgte har påstået sagen afvist for så vidt angår den anden og den tredje påstand om, at Retten tilpligter Kommissionen at forbyde Parker at pålægge selskabets datterselskaber at begrænse deres forretningsvirksomhed til markederne i deres respektive lande og at pålægge Parker at levere til sagsøgeren til de priser og på de vilkår, som gælder for selskabets uafhængige forhandlere og Parker-datterselskaberne.

- 25 Sagsøgte har under henvisning til Domstolens og Rettens praksis (Domstolens dom af 24.6.1986, sag 53/85, AKZO mod Kommissionen, Sml. s. 1965, præmis 23, og Rettens dom af 18.11.1992, sag T-16/91, Rendo m.fl. mod Kommissionen, Sml. II, s. 2417, præmis 77) gjort gældende, at Retten inden for rammerne af legalitetskontrollen med fællesskabsinstitutionernes retsakter i henhold til traktatens artikel 173 har kompetence til at give sådanne påbud, idet Kommissionen under alle omstændigheder ifølge traktatens artikel 176 er forpligtet til i tilfælde af annullation af den anfægtede beslutning at gennemføre de til dommens opfyldelse nødvendige foranstaltninger.
- 26 Det sagsøgende selskab har henvist til, at det udtrykkeligt i stævningen har nedlagt påstand om annullation af den anfægtede beslutning, og gør gældende, at alle dets påstande kan admitteres, idet de foranstaltninger, Kommissionen anmodes om at træffe, er lovlige og ikke udgør en beslutning, som henhører under Kommissionens skøn. Det er følgelig selskabets opfattelse, at dets påstande henhører under den legalitetskontrol, som påhviler Retten.
- 27 Intervenienten, der tilslutter sig Kommissionens synspunkter, har anført, at det sagsøgende selskabs anden og tredje påstand skal afvises, idet en overtrædelse af forbuddet i traktatens artikel 85, stk. 1, civilretligt alene kan medføre, at aftalen er ugyldig, jf. traktatens artikel 85, stk. 2 (Rettens dom af 18.9.1992, sag T-24/90, Automec mod Kommissionen, Sml. II, s. 2223, præmis 50).

Rettens bemærkninger

- 28 Det bemærkes, at det af Rettens faste praksis følger, at Retten inden for rammerne af et annullationssøgsmål i henhold til traktatens artikel 173 mangler kompetence til at give fællesskabsinstitutionerne påbud (jf., som den nyeste afgørelse herom, Rettens kendelse af 29.11.1993, sag T-56/92, Koelman mod Kommissionen, Sml. II, s. 1267, præmis 18).

- 29 Fællesskabets retsinstanser har følgelig ikke kompetence til at tage stilling til påstande som den anden og tredje påstand i den foreliggende sag, hvorefter Kommissionen skal tilpligtes dels at forbyde Parker at pålægge selskabets datterselskaber i de enkelte EF-medlemsstater at begrænse deres salg af Parker-produkter til deres eget område, dels at pålægge Parker at levere til sagsøgeren til de priser og på de vilkår, som gælder for Parker's uafhængige eneforhandlere og Parker-datterselskaberne, og disse påstande skal følgelig afvises.

Realiteten

- 30 Sagsøgeren har til støtte for søgsmålet fremført tre anbringender. Disse tre anbringender går ud på, at der foreligger overtrædelse af for det første traktatens artikel 85, stk. 1, for det andet af artikel 86 og for det tredje af artikel 190.

Første anbringende: overtrædelse af traktatens artikel 85, stk. 1

- 31 Anbringendet om overtrædelse af traktatens artikel 85, stk. 1, falder i to led. Sagsøgeren har for det første gjort gældende, at Parker's salgssystem, hvorefter datterselskaberne er forpligtede til at henvise ordrer fra kunder, der er etableret i andre medlemsstater, til datterselskabet i kundens land, er led i den samme målsætning som de udtrykkelige forbud mod eksport til eneforhandlerne, nemlig en opdeling i nationale markeder og disse markeders opretholdelse med henblik på at hindre, begrænse eller fordreje konkurrencen inden for det fælles marked. Sagsøgeren har dernæst gjort gældende, at dette system udgør en forskelsbehandling af samtlige handelspartnere, idet der derved i strid med traktatens artikel 85, stk. 1, litra d), anvendes ulige vilkår for ydelser af samme værdi.

Det for Parker's datterselskaber bestående forbud mod at levere Parker-produkter til kunder, der er hjemmehørende i andre medlemsstater end den, hvor datterselskabet er hjemmehørende

— Parternes argumentation

- 32 Sagsøgeren har henvist til Domstolens faste praksis, hvorefter traktatens artikel 85, stk. 1, som en undtagelse ikke omhandler aftaler eller samordnet praksis mellem virksomheder, der i egenskab af moderselskab og datterselskab tilhører samme koncern, når to betingelser samtidig er opfyldt. For det første skal der være tale om virksomheder, der udgør en økonomisk enhed, inden for hvilken datterselskabet ikke har nogen reel selvstændighed ved fastlæggelsen af sin politik vedrørende markedsføringen, fordi moderselskabet permanent kontrollerer beslutningsprocessen og administrationen af datterselskabet. For det andet skal de aftaler, der er tale om, som formål alene have en intern fordeling af opgaverne mellem virksomhederne (Domstolens dom af 4.5.1988, sag 30/87, Bodson, Sml. s. 2479, præmis 19). I det foreliggende tilfælde opfylder det af Parker etablerede system ingen af de to betingelser for ikke at være omfattet af traktatens artikel 85, stk. 1.
- 33 Sagsøgeren har vedrørende den manglende selvstændighed for Parker's datterselskaber i forhold til moderselskabet gjort gældende, at Parker's datterselskaber som retligt selvstændige enheder faktisk har en vis selvstændighed og en vis handlefrihed, når det gælder forhandlingen af Parker-produkter på deres respektive områder. Sagsøgeren har henvist til, at ifølge Domstolens praksis udgør juridisk selvstændige selskaber, der tilhører én og samme koncern, forskellige virksomheder i traktatens artikel 85, stk. 1's forstand (jf. nævnte Bodson-dom, præmis 20).
- 34 Parker-datterselskabernes økonomiske uafhængighed bekræftes af den omstændighed, at de tager forskellige priser, anvender forskellige garantibetingelser, gennem-

fører forskellige salgsfremmende kampagner på forskellige tidspunkter og for forskellige produkter, sælger de samme varer i forskellige former, i forskellig emballage og med forskelligt tilbehør samt efter forskellige salgsmetoder og på forskellige leveringsbetingelser. Denne udbuddets forskelligartethed i de forskellige lande er ikke en følge af instrukser, der udstedes centralt af moderselskabet, og Kommissionen har ikke ført bevis for, at Parker som påstået fuldt ud kontrollerer sine datterselskaber.

35 Sagsøgeren har vedrørende den interne opgavefordeling mellem koncernens virksomheder anført, at kriteriet om en intern opgavefordeling er en selvstændig, nødvendig betingelse for at bringe en konkurrencebegrænsning uden for forbuddet i artikel 85, stk. 1. Selskabet har gjort gældende, at dette kriterium ikke automatisk følger af betingelsen om, at moderselskabet kontrollerer datterselskabet og om, at dette ikke har nogen selvstændighed, men derimod er en yderligere betingelse, der skal være opfyldt. Heraf følger efter sagsøgerens opfattelse, at selv inden for en virksomhedskoncern, hvor moderselskabet har vidtgående instruktionsbeføjelser, er en konkurrencebegrænsende aftale ikke lovlig, såfremt den går videre end nødvendigt for en intern opgavefordeling.

36 Sagsøgeren har tilføjet, at også selv om det antages, at det er bevist, at der sker en kontrol centralt fra moderselskabets side, og at dette giver detaljerede instrukser om den adfærd, datterselskaberne skal følge på markedet, er en kontrol, der alene har til formål at tilvejebringe en absolut områdemæssig beskyttelse og hermed sikre opretholdelse af særskilte nationale markeder som sådan, et retsmisbrug, og en virksomhed kan ikke — idet der er tale om tilsidesættelse af det fælles markeds grundlæggende principper — herved opnå den fordel, der følger af en uanvendelighed af artikel 85, stk. 1. I det foreliggende tilfælde beror den absolutte områdemæssige beskyttelse på, at moderselskabet Parker ikke blot forpligter sig til i den enkelte medlemsstat kun at levere til en forretningsforbindelse, nemlig den uafhængige eneforhandler eller selskabets eget datterselskab, men også på, at det tildeler datterselskaberne hver især nationale forretningsområder. En sådan opdeling af nationale markeder påfører tredjemand skade, idet han afskæres fra at benytte de forskellige tilbud på tværs af de nationale grænser.

- 37 Sagsøgeren har endelig imødegået intervenientens synspunkt, hvorefter Parker kunne have opnået det samme resultat gennem selskabets eget personale, og har anført, at når Parker har valgt et bestemt salgssystem og altså et system på grundlag af datterselskaber, kan selskabet ikke blot høste fordelene heraf, men må tage ulemperne med. Sagsøgeren har desuden anført, at Domstolen i dom af 17. september 1985 (forenede sager 25/84 og 26/84, Ford mod Kommissionen, Sml. s. 2725, præmis 32) har fastslået, at Ford ved at forhindre de tyske Ford-forhandlere i at udøve aktivt salgsarbejde uden for Tyskland og i at levere Ford-køretøjer til forhandlere i andre medlemsstater, der ikke tilhører Ford's salgssystem, overtrådte artikel 85, stk. 1.
- 38 Sagsøgte har gjort gældende, at den af Parker iværksatte salgspolitik ikke udgør en overtrædelse af traktatens artikel 85, stk. 1, idet Domstolens praksis om interne koncernaftaler finder anvendelse i det foreliggende tilfælde. Selskabet har herved anført, at det ikke af praksis klart fremgår, om det andet af de to i denne sammenhæng fremdragne kriterier har selvstændig betydning og skal være opfyldt samtidig med det første kriterium, eller om dette andet kriterium kun er en logisk følge af det første, og har henvist til, at Domstolen i dom af 11. april 1989 (sag 66/86, Ahmed Saeed Flugreisen m.fl., Sml. s. 803, præmis 35 og 36) ikke behandlede opgavefordelingskriteriet yderligere. Under alle omstændigheder er det uforholdsmæssigt i den foreliggende sag at afgøre spørgsmålet om dette kriteriums selvstændige karakter, idet kriteriet om en intern opgavefordeling er opfyldt for Parker's vedkommende.
- 39 Sagsøgte har gjort gældende, at det er den reelle kontrol, som udøves af moderselskabet, der er bestemmende for, om traktatens artikel 85, stk. 1, finder anvendelse, idet de forskelle i forretningsbetingelser, der gør sig gældende fra datterselskab til datterselskab, kan forklares med forskellene på de nationale markeder eller de forskellige forbrugervaner. I det foreliggende tilfælde følger de af moderselskabet hel-ejede datterselskaber nødvendigvis den forretningspolitik, Parker har udformet (jf. Domstolens dom af 25.10.1983, sag 107/82, AEG mod Kommissionen, Sml. s. 3151, præmis 50).

- 40 Sagsøgte har endvidere henvist til en skrivelse af 21. juni 1991, hvori Parker efter anmodning fra Kommissionen beskriver den måde, selskabet kontrollerer sine datterselskaber på. Det fremgår ifølge sagsøgte heraf, at Parker styrer produktionen af sine varer og fastsætter datterselskabernes indkøbspriser, at datterselskabernes salgs- og marketingvirksomhed kontrolleres af en områdegruppe (»area team«) i moderselskabet, der godkender og kontrollerer den årlige salgsplan, fastsætter salgsmål, bruttofortjeneste, salgsmkostninger og »cash flow«, angiver, hvilket produktudvalg der skal føres, og kontrollerer reklameindsatsen og de rabatter, der ydes på priserne. Gruppen er endvidere ansvarlig for besættelsen af de ledende stillinger i datterselskaberne og fører en omhyggelig finanskontrol.
- 41 Sagsøgte har tilføjet, at det ikke, i modsætning til hvad der gælder for de uafhængige forhandlere, er datterselskaberne, men derimod moderselskabet Parker, der afholder samtlige salgsmkostninger og bærer risikoen for ændrede økonomiske forhold og navnlig kurssvingninger mellem medlemsstaternes valutaer.
- 42 Hvad angår kriteriet om den interne opgavefordeling har Kommissionen under henvisning til sine bemærkninger vedrørende spørgsmålet om, hvorvidt dette kriterium udgør et selvstændigt kriterium, anført, at den omstændighed, at det enkelte datterselskabs forretningsvirksomhed er begrænset til markedet i den medlemsstat, hvor det er hjemmehørende, udgør en intern opgavefordeling, der ifølge Domstolens praksis er retmæssig.
- 43 Sagsøgte har endvidere henvist til, at kun datterselskaberne, og ikke de uafhængige forhandlere, hos hvem Viho ikke stødte på vanskeligheder i sine indkøb på fællesskabsplan, på forskellig måde har været uvillige til at levere til Viho. Efter at have modtaget et tilbud fra det italienske firma API svarede Viho blot, at selskabet selv kunne levere samtlige Parker-produkter til API, idet det disponerede over hele udvalget af disse varer. Viho har derfor med urette gjort gældende, at selskabet kun har kunnet opnå én eneste forsyningskilde, eller at det tilmed er blevet holdt uden for det relevante marked.

- 44 Under alle omstændigheder skal den områdemæssige beskyttelse af en koncerns datterselskaber vurderes forskelligt fra den beskyttelse, der opnås ved en aftale mellem uafhængige virksomheder med sigte på en fordeling indbyrdes mellem disse virksomheder af de nationale markeder. Ifølge sagsøgte kan Domstolens domme af 31. oktober 1974, sag 15/74, Centrafarm og De Peijper mod Sterling Drug og og sag 16/74, Centrafarm og De Peijper mod Winthrop (Sml. s. 1147 og s. 1183), der netop vedrører et tilfælde af opdeling af markedet, ikke støtte en argumentation, der går ud på, at traktatens artikel 85, stk. 1, skal anvendes, såfremt moderselskabets instrukser tager sigte på at afskærme de nationale markeder fra hinanden og bevirker, at tredjemand stilles ringere.
- 45 Intervenienten har gjort gældende, at Parker-koncernen, når henses til moderselskabet Parker's forbindelser med datterselskaberne, der er helejede datterselskaber, udgør en reel økonomisk enhed i praksis' forstand (jf. de ovenfor nævnte Centrafarm- og De Peijper-domme, præmis 41 og 32), og at der derfor ikke kan foreligge en aftale, en samordnet praksis eller en vedtagelse inden for en sammenlutning af virksomheder i forholdet mellem moderselskabet og dets datterselskaber i traktatens artikel 85, stk. 1's forstand. Selskabet har anført, at Parker kunne have nået det samme resultat ved hjælp af sit eget salgspersonale, der er virksomt i hver enkelt medlemsstat.
- 46 Intervenienten har vedrørende kriteriet om en intern arbejdsfordeling anført, at det udelukkende er interne overvejelser, der tager sigte på at hindre konkurrence mellem selskabets datterselskaber, der ligger til grund for dets salgssystem. Opbygningen af salgsorganisationen på grundlag af de nationale grænser beror på en økonomisk vurdering, hvorved dobbeltarbejde skal undgås, og størst muligt hensyn tages til nationale særegenheder, såsom sprog og kultur.

— Rettens bemærkninger

- 47 Det bemærkes indledningsvis, at Domstolen for så vidt angår bedømmelsen efter traktatens artikel 85, stk. 1, af aftaler, der er indgået inden for en selskabskoncern, har fastslået, at »når datterselskabet ikke har reel frihed til at tilrettelægge sin poli-

tik på markedet, kan forbuddene i artikel 85, stk. 1, anses for uanvendelige i dets forhold til moderselskabet, med hvilket det danner en økonomisk enhed« (dom af 14.7.1972, sag 48/69, ICI mod Kommissionen, Sml. 1972, s. 151, præmis 134, org. ref.: Rec. s. 619). Endvidere har Domstolen i den ovenfor nævnte dom i sagen Ahmed Saeed Flugreisen m.fl. fastslået, at »... artikel 85 [finder] ikke anvendelse, når den omhandlede aftale er indgået mellem virksomheder, der i egenskab af moder- og datterselskab tilhører samme koncern, dersom virksomhederne udgør en økonomisk enhed, inden for hvilken datterselskabet ikke har nogen reel selvstændighed ved fastlæggelsen af sin markedspolitiske linie«, hvortil tilføjedes, at »en sådan økonomisk enheds adfærd på markedet kan dog være omfattet af artikel 86«. Det fremgår desuden af Rettens praksis, at traktatens artikel 85, stk. 1, kun omhandler forholdet mellem økonomiske enheder, der er i stand til at konkurrere med hinanden, men ikke aftaler eller samordnet praksis mellem virksomheder i samme koncern, såfremt virksomhederne udgør en økonomisk enhed (dom af 10.3.1992, forenede sager T-68/89, T-77/89 og T-78/89, SIV m.fl. mod Kommissionen, Sml. II, s. 1403, præmis 357).

48 For det første står det i nærværende sag fast, at Parker's datterselskaber i Tyskland, Frankrig, Belgien og Nederlandene er helejede datterselskaber. For det andet fremgår det af Parker's redegørelse for datterselskabernes virksomhed, der ikke bestrides af sagsøgeren, at datterselskabernes salgs- og marketingvirksomhed ledes af en områdegruppe, der er udpeget af moderselskabet, og som navnlig kontrollerer salgsmål, bruttofortjeneste, salgsomkostninger, »cash flow« og varelagre. Denne områdegruppe fastlægger også, hvilket produktudvalg der skal udbydes, kontrollerer reklamevirksomheden og giver instrukser vedrørende priser og rabatter.

49 Retten fastslår på grundlag heraf, at Kommissionen med rette i punkt 2 i beslutningen beskriver Parker-koncernen som »en økonomisk enhed, inden for hvilken datterselskaberne ikke har nogen reel selvstændighed ved fastlæggelsen af deres adfærd på markedet«.

- 50 Dernæst bemærkes, at ifølge Domstolens praksis skal begrebet virksomhed »i en konkurrenceretlig kontekst forstås som en økonomisk enhed i relation til den pågældende aftale, også når denne økonomiske enhed juridisk set udgøres af flere fysiske eller juridiske personer« (dom af 12.7.1984, sag 170/83, Hydrotherm, Sml. s. 2999, præmis 11). Endvidere har Retten fastslået, at »EØF-traktatens artikel 85, stk. 1 ... er rettet til økonomiske enheder bestående af menneskelige, materielle og immaterielle ressourcer, der forfølger et økonomisk mål på lang sigt, og som kan medvirke ved overtrædelse af bestemmelsen« (dom af 10.3.1992, sag T-11/89, Shell mod Kommissionen, Sml. II, s. 757, præmis 311). Således er, når det gælder anvendelsen af konkurrencereglerne, moderselskabets og datterselskabets fællesskab om markedsadfærd vigtigere end disse selskabers formelle adskillelse, der er et resultat af deres status som selvstændige juridiske personer.
- 51 Heraf følger, at forbindelserne inden for en økonomisk enhed ikke, da disse forbindelser ikke hviler på en overenskomst mellem indbyrdes økonomisk uafhængige parter, kan udgøre en aftale eller en samordnet praksis mellem virksomheder, der begrænser konkurrencen i traktatens artikel 85, stk. 1's forstand. Når et datterselskab, som det er tilfældet i den foreliggende sag, selv om det er en selvstændig juridisk person, ikke selvstændigt fastlægger sin adfærd på markedet, men følger de instrukser, der meddeles det direkte eller indirekte af moderselskabet, som det er et helejet datterselskab af, er forbuddene i artikel 85, stk. 1, uanvendelige på forholdet mellem datterselskabet og det moderselskab, som det danner en økonomisk enhed med.
- 52 Det kan ganske vist ikke udelukkes, at den af Parker iværksatte salgspolitik, hvorved datterselskaberne forbydes at levere Parker-produkter til kunder, der er hjemmehørende i andre medlemsstater end den, hvor datterselskabet er etableret, kan bidrage til at opretholde og opdele de forskellige nationale markeder og dermed modvirke en af de fundamentale målsætninger i forbindelse med gennemførelsen af det fælles marked, men det fremgår ikke desto mindre af den ovenfor citerede retspraksis, at en sådan politik, når den gennemføres af en økonomisk enhed som

Parker-koncernen, inden for hvilken datterselskaberne ikke har nogen selvstændighed ved fastlæggelsen af deres adfærd på markedet, ikke er omfattet af anvendelsesområdet for traktatens artikel 85, stk. 1.

53 Retten finder på denne baggrund, at Kommissionen med rette har fastslået, at »datterselskabernes adfærd derfor må henføres til moderselskabet«, og at »det integrerede salgssystem, hvorefter salget af Parker-produkter i Spanien, Frankrig, Tyskland, Belgien og Nederlandene sker gennem helejede datterselskaber, der er etableret i disse lande, opfylder betingelserne ifølge Domstolens praksis for, at artikel 85 ikke finder anvendelse«.

54 Sagsøgeren kan derfor ikke gøre gældende, at de omtvistede aftaler udgør en tilsidesættelse af artikel 85, stk. 1, fordi de går ud over en intern arbejdsfordeling i selskabet. Det må nemlig fastslås, at det af selve ordlyden af artikel 85 fremgår, at denne bestemmelse ikke omfatter en adfærd, der i realiteten udøves af en økonomisk enhed. Det tilkommer ikke Retten at give artikel 85 en anden anvendelse end tilsigtet for eventuelt at udfylde en lakune i den kontrolordning, der er indført ved traktaten, under henvisning til, at visse former for adfærd, som f.eks. de af sagsøgeren kritiserede, vil kunne falde uden for konkurrencereglernes anvendelsesområde.

55 Heraf følger, at det første led af anbringendet om overtrædelse af traktatens artikel 85, stk. 1, ikke kan lægges til grund.

Den påståede forskelsbehandling af Viho for så vidt angår priser og salgsbetingelser

— Sammenfatning af parternes argumentation

- 56 Sagsøgeren har gjort gældende, at Parker har overtrådt traktatens artikel 85, stk. 1, litra d), ved at anvende ulige vilkår for ydelser af samme værdi, som Viho var i stand til at præstere. Under henvisning til, at denne artikel i modsætning til EKSF-traktatens artikel 4, litra b), ikke indeholder et forbud mod individuel forskelsbehandling, som gennemføres af en virksomhed, der handler for sig selv, men forbyder såkaldt kollektiv forskelsbehandling, som er en følge af aftaler mellem virksomheder eller samordnet praksis mellem virksomheder, har sagsøgeren gjort gældende, at den ulige behandling ikke er en følge af en adfærd alene fra Parker's side, men er en uadskillelig del af det samlede salgssystem, Parker har etableret på det fælles marked. Dette system må efter sagsøgerens opfattelse anses for en aftale mellem virksomheder eller i alt fald for en samordnet praksis, som har til formål eller til følge at fordreje konkurrencen inden for fællesmarkedet, idet der over for handelspartnere anvendes ulige vilkår for ydelser af samme værdi.
- 57 Sagsøgeren har gjort gældende, at selskabet ved Parker's afslag på at levere til de samme priser og på de samme betingelser, som anvendes i forhold til datterselskaberne og/eller de uafhængige eneforhandlere i de forskellige medlemsstater, behandles som en forhandler, der får sine varer fra et af dets datterselskaber eller fra en uafhængig eneforhandler. Sagsøgeren har imidlertid gjort gældende, at selskabet såvel i henseende til de opgaver, det varetager, som til de mængder, det sælger, udbyder ydelser, der kan sammenlignes med Parker's datterselskaber og uafhængige eneforhandlers ydelser, og at det derfor direkte kan sammenlignes med dem. Viho forhindres direkte i at konkurrere effektivt med Parker's datterselskaber eller uafhængige eneforhandlere, når det ikke opnår de samme betingelser som dem.

- 58 Sagsøgte har gjort gældende, at der ikke i forholdet mellem Parker og dets datterselskaber findes nogen konkurrencebegrænsende aftale i traktatens artikel 85, stk. 1's forstand. Det anføres, at det i stævningen hverken angives, med hvilke eneforhandlere Parker har handlet, eller hvilken type aftale der er blevet afsluttet. Der anføres heller intet om nogen konkret adfærd, idet sagsøgeren blot har henvist til Parker's salgssystem eller Parker's prispolitik i almindelighed.
- 59 Ifølge sagsøgte foreligger der tilsyneladende efter sagsøgerens opfattelse en ulovlig hindring, i og med at der ikke opnås de samme priser og betingelser som dem, datterselskaberne eller de uafhængige eneforhandlere opnår. En producent er imidlertid ikke forpligtet til at sikre enhver engroshandlende de priser og betingelser, han giver sine datterselskaber eller uafhængige eneforhandlere. En sådan forpligtelse til at levere til hvem som helst på de samme betingelser, som datterselskaberne eller de uafhængige eneforhandlere får leveret til, vil i det højeste kunne være en følge af bestemmelserne i traktatens artikel 86.
- 60 Sagsøgte har tilføjet, at prisforskellene er begrundet, da datterselskaberne eller de uafhængige eneforhandlere varetager andre opgaver end dem, en sædvanlig engroshandlende varetager, og normalt er pålagt et konkurrenceforbud for så vidt angår salget af andre producenters varer. Endvidere kan disse virksomheder eventuelt komme ud for at måtte afholde omkostninger til reklame for producentens varer. Ifølge sagsøgte er Viho's påstand om, at selskabet er blevet udsat for forskelsbehandling, ukorrekt.

— Rettens bemærkninger

- 61 Det bemærkes, at traktatens artikel 85, stk. 1, litra d), indeholder et forbud mod aftaler mellem virksomheder, vedtagelser inden for sammenslutninger af virksom-

heder og samordnet praksis, som består i anvendelse af ulige vilkår for ydelser af samme værdi over for handelspartnere, der derved stilles ringere i konkurrencen. Den forskelsbehandling, forbuddet i artikel 85, stk. 1, tager sigte på, må altså være en følge af en aftale, en vedtagelse eller en samordnet praksis mellem uafhængige, selvstændige økonomiske virksomheder, men må ikke bero på en ensidig adfærd, der udvises af en enkelt virksomhed.

- 62 Retten skal først bemærke, at de forbindelser, Parker opretholder med sine uafhængige forhandlere, er uden betydning for afgørelsen af nærværende tvist. Retten må under alle omstændigheder fastslå, at sagsøgeren i det foreliggende tilfælde ikke har oplyst, i kraft af hvilken aftale, vedtagelse eller samordnet praksis mellem Parker og dette selskabs uafhængige forhandlere der er sket forskelsbehandling af sagsøgeren.
- 63 I øvrigt har Retten ovenfor (jf. præmis 51) fastslået, at Parker og dets datterselskaber udgør én økonomisk enhed, hvis ensidige adfærd ikke er omfattet af forbuddet ifølge traktatens artikel 85, stk. 1, litra d). Følgelig udsættes Viho under nærværende sags omstændigheder ikke for en forskelsbehandling, der kan medføre sanktioner efter artikel 85, stk. 1, litra d).
- 64 Af det anførte følger, at det andet led af anbringendet om overtrædelse af traktatens artikel 85, stk. 1, heller ikke kan lægges til grund.

Andet anbringende: overtrædelse af traktatens artikel 86

Sammenfatning af parternes argumentation

- 65 Sagsøgeren har anført, at de fleste større leverandører inden for papir- og skrivesartikler anvender salgssystemer i lighed med Parker's. Selskabet gør gældende, at både forhandlere og forbrugere på udbudssiden på markedet møder en usmidig holdning fra producentens side i forbindelse med en begrænsning af konkurrencen. Det må under disse omstændigheder efterprøves, om artikel 86 ikke kan finde anvendelse som følge af den kollektivt dominerende stilling, de store producenter indtager på markedet.
- 66 Sagsøgeren har som andre store leverandører i sektoren for blyanter og penne nævnt Mont Blanc, Pentel, Edding, Pilot og Henkel og i sektoren for kontormaskiner Canon, Minolta, Toshiba, NEC og Mita, som hævdes alle at anvende en praksis med henvisninger af ordrer. Selskabet har erklæret sig villig til, såfremt Retten anmoder derom, at fremlægge relevante dokumenter som bevis.
- 67 Sagsøgte har anført, at sagsøgeren ikke har fremført nogen nærmere faktiske eller retlige oplysninger, hverken om de berørte virksomheders stilling på markedet eller om en eventuel ensartet adfærd og ej heller om eventuelt bestående økonomiske forbindelser mellem disse firmaer (jf. den nævnte dom SIV m.fl. mod Kommissionen, præmis 361-366). Sagsøgte har desuden anført, at sagsøgeren heller ikke har forklaret, på hvilken måde det af Kommissionens sagsakter fremgår, at de berørte virksomheder indtager en kollektivt dominerende stilling på det relevante marked. Sagsøgte har endelig anført, at der under den administrative procedure intet fremkom af betydning herom, og at Kommissionen derfor ikke var forpligtet til at undersøge, om der forelå en kollektivt dominerende stilling på markedet. Sagsøgte finder herefter, at anbringendet skal afvises.

Rettens bemærkninger

- 68 Retten skal henvise til, at ifølge artikel 19, stk. 1, i protokollen vedrørende EØF-statutten for Domstolen, der i medfør af artikel 46, stk. 1, i nævnte statut og artikel 44, stk. 1, i Rettens procesreglement finder tilsvarende anvendelse for denne, skal stævningen indeholde en kort fremstilling af søgsmålsgrundene. Den skal derfor indeholde udtrykkelige angivelser af de grunde, søgsmålet støttes på, mens en rent generel angivelse heraf ikke opfylder kravene i statutten og procesreglementet (den ovenfor nævnte dom i sagen Rendo m.fl. mod Kommissionen, præmis 130).
- 69 Retten skal bemærke, at sagsøgeren i den foreliggende sag uden at anføre nærmere blot hævder, at de største øvrige leverandører af blyanter, penne og andre kontorartikler følger den samme salgspolitik som Parker, og herefter gør gældende, at det må undersøges, om traktatens artikel 86 ikke skal anvendes som følge af den kollektivt dominerende stilling, de store producenter på det relevante marked indtager.
- 70 Den blotte henvisning i stævningen til traktatens artikel 86 uden tilføjelser i øvrigt vedrørende de pågældende virksomheders stilling på markedet, deres eventuelt ensartede adfærd eller deres økonomiske forbindelser, kan imidlertid ikke anses for at være tilstrækkelig under hensyn til statutten og procesreglementet.
- 71 Retten finder endvidere, at Kommissionen ikke har været forpligtet til at gennemføre en undersøgelse vedrørende en eventuel kollektivt dominerende stilling for producenterne af kontorartikler, da sagsøgerens klage af 22. maj 1991 ikke indeholder angivelser, der kan medføre, at Kommissionen skulle have gennemført en undersøgelse af det spørgsmål.

- 72 Heraf følger, at det andet anbringende, der vedrører overtrædelse af traktatens artikel 86, må forkastes.

Tredje anbringende: overtrædelse af traktatens artikel 190

Sammenfatning af parternes argumentation

- 73 Sagsøgeren har kritiseret Kommissionen for at have givet beslutningen en ufyldstgørende begrundelse, idet den ikke har givet en fyldestgørende redegørelse for de forhold og grunde, der medførte, at den holdt Parker's salgssystem uden for anvendelsesområdet for traktatens artikel 85, stk. 1.

- 74 Sagsøgte afviser, at beslutningens begrundelse er ufyldstgørende, og har herved gjort gældende, at beslutningen gør det muligt for sagsøgeren at følge Kommissionens argumentation og for Retten at udøve sin prøvelsesret (Domstolens dom af 26.6.1986, sag 203/85, Nicolet Instrument, Sml. s. 2049, præmis 10 og 11). Sagsøgte har i den forbindelse anført, at det på s. 3, 4 og 5 i beslutningen klart anføres, hvilke grunde den havde til ikke at anvende artikel 85, stk. 1, samt grundene til, at der ikke for Parker bestod en forpligtelse til at lade sagsøgeren få de samme priser og betingelser som Parker's datterselskaber og uafhængige forhandlere. Kommissionen har tilføjet, at den ikke er forpligtet til at imødegå samtlige retlige indsigelser, der er rejst af sagsøgeren under den administrative procedure (Rettens dom af 10.3.1992, sag T-9/89, Hüls mod Kommissionen, Sml. II, s. 499, præmis 332).

Rettens bemærkninger

- 75 Det bemærkes først, at det af Domstolens og Rettens faste praksis (Domstolens dom af 30.9.1982, sag 110/81, Roquette Frères mod Rådet, Sml. s. 3159, præmis 24, og Rettens dom af 29.6.1993, sag T-7/92, Asia Motor France m.fl. mod Kommissionen, Sml. II, s. 669, præmis 30) fremgår, at begrundelsen for en bebyrdende

beslutning skal give de berørte parter mulighed for at blive bekendt med grundene til den trufne foranstaltning, således at de eventuelt kan gøre deres rettigheder gældende og efterprøve, om beslutningen er velbegrundet, samt gøre det muligt for Fællesskabets retsinstant at udøve sin prøvelsesret.

- 76 Dernæst bemærkes, at Kommissionen ikke i begrundelsen for de beslutninger, den må udstede for at sikre, at konkurrencereglerne anvendes, er forpligtet til at tage stilling til hele den argumentation, parterne har udviklet til støtte for deres krav. Det er nemlig nok, at Kommissionen redegør for de faktiske forhold og de retlige omstændigheder, der er af afgørende betydning for beslutningens opbygning (jf. Rettens dom af 24.1.1992, sag T-44/90, La Cinq mod Kommissionen, Sml. II, s. 1, præmis 35, og den nævnte dom i sagen Asia Motor France m.fl. mod Kommissionen, præmis 31).
- 77 Det må endvidere fastslås, at den omtvistede beslutning angiver de væsentlige faktiske og retlige omstændigheder, der begrunder afvisningen af sagsøgerens klage, og således gør det muligt for sagsøgeren at anfægte dens lovlighed og for Retten at gennemføre sin legalitetskontrol. Heraf følger, at den anfægtede beslutning ikke er behæftet med mangler i henseende til begrundelsen.
- 78 Det følger af alle de anførte grunde, at sagsøgte i det hele skal frifindes.

Sagens omkostninger

- 79 I henhold til artikel 87, stk. 2, i Rettens procesreglement pålægges det den tabende part at betale sagens omkostninger, hvis der er nedlagt påstand herom. Sagsøgeren har tabt sagen og bør derfor betale sagens omkostninger.

80 Retten finder vedrørende intervenientens omkostninger, at der ikke på grundlag af sagens omstændigheder er anledning til at anvende artikel 87, stk. 4, i Rettens procesreglement og pålægge intervenienten at bære sine egne omkostninger. Det pålægges derfor sagsøgeren også at betale intervenienten, Parker's omkostninger.

På grundlag af disse præmisser

udtaler og bestemmer

RET TEN (Første Afdeling)

- 1) Sagsøgte frifindes.
- 2) Sagsøgeren betaler samtlige sagens omkostninger, herunder de af intervenienten, Parker Pen Ltd, afholdte.

Schintgen

García-Valdecasas

Kirschner

Vesterdorf

Bellamy

Afsagt i offentligt retsmøde i Luxembourg den 12. januar 1995.

H. Jung

R. Schintgen

Justitssekretær

Afdelingsformand